

Llegir Heròdot, 1

Llegir Heròdot no és, de cap manera, repassar fantasies ingènues d'un viatger grec de fa prop de vint-i-cinc segles: és tornar als fonaments primers de nosaltres mateixos, els europeus, en tant que gent que hem heretat i hem desenrotllat una certa manera de veure el món i d'entendre la vida en societat. Llegir Heròdot (per exemple, en la traducció del meu amic i antic deixeble Rubén Montañés) és tornar a conviure amb els primers que observaren el món amb ulls curiosos, crítics i reflexius, i els primers que entengueren, també, que la llibertat és mare de moltes bondats. El fundador de la història com a disciplina i com a actitud davant dels fets del passat, era un bon home que menjava pa amb formatge i olives, i que es passà la vida voltant per camins i ciutats preguntant i informant-se, prenent notes no sabem ben bé com, o retenint-ho tot en la memòria, i en acabant va escriure una obra prodigiosa, com mai no se n'havia escrita cap, sobre les guerres que els perses van fer contra els grecs, inclòs el detall, ara de moda al cinema, dels tres-cents espartans de les Termòpiles. Però Heròdot no es dedicà únicament a recollir informacions infinites, a contar-nos històries vingudes d'extrem a extrem del món que ell coneixia: es dedicà també a pensar, a buscar explicacions, a comparar, i a traure algunes conclusions molt importants. Per exemple aquesta: "Els atenesos, doncs, van anar a més; és evident que la isagoria és una important possessió, no per un sol motiu sinó en tots els aspectes: si els atenesos, quan vivien sota la tirania, mai no van superar en afers de guerra aquells que els envoltaven, en quedar lliures de tirania esdevingueren, de molt, els primers. Tal cosa palesa que, oprimits, actuaven amb deliberada inoperància, com l'esclau que feineja per a un amo; mentre que, un cop alliberats, cadascun es va afanyar a treballar per ell mateix". Isagoria, ens recorda el traductor, vol dir "igualtat d'expressió pública", i Heròdot la considera fonament fins i tot del poder militar. Una petita idea, potser, però amb resultats revolucionaris ja pels segles dels segles, fins als segles nostres. I ens ho explica Heròdot, per primera vegada en la història. Ens ho pot explicar –això i una infinitat de fets i de reflexions– perquè, a més de ser

Joan Francesc Mira

intel·ligent, curios i bon escriptors, Heròdot era grec.

El fet, potser miraculós i en qualsevol cas del tot extraordinari, és que en algun moment, en un lloc del Mediterrani oriental, un petit poble insignificant (què eren aquells

mariners pobres, pagesos de terra eixuta, artesans, al costat de Babilònia, de Pèrsia o d'Egipte?, devia pensar Heròdot, tal com pensem ara nosaltres), va decidir dotar-se d'assemblees on el debat seria obert i lliure, on hi hauria discursos i posicions contràries, i el vot que ho resoldria. Una novetat ben perillosa, un principi destructiu, si no hi ha al mateix temps la convicció de formar entre tots una comunitat, un cos polític, i si al costat del principi de ciutadania no hi ha també un sentiment de *phília*, d'amistat, que és un principi tan clàssic, tan hel·lènic i tan oblidat. És cert que, a Atenes i a les altres ciutats gregues, uns eren més "iguals" que uns altres, que les dones, els forasters i els esclaus no podien parlar a l'assemblea, ni votaven, ni eren part de l'estat. Però la idea ja estava inventada, funcionava, i això és el que compta per damunt de tot: era el nostre futur. Cosa que Heròdot no podia saber, i que nosaltres no podem oblidar. La ciutat, o la comunitat, o la *pólis* com a espai de la ciutadania, va ser un invent grec, potser el més gran de tots, del qual vivim encara. Per als grecs de la *pólis*, l'essencial de la vida d'un ciutadà lliure no era el treball ni els diners, ni els bancs ni l'empresa, sinó la vida *política*: un home es mesurava amb els altres a la plaça, pels debats a les assemblees, per la conversa als banquets. Això vol dir que tot l'interès de la vida, el que fa la dignitat del ciutadà, i de la persona, és justament allò que no és utilitari. També per als romans, almenys per als del bon temps republicà, comptava més l'*otium* que el *negotium*. Però els romans van fer molts més negocis que els grecs: un ric a Roma era un ric de debò, sovint fastuosament ric, com un ric de Babilònia. Un ric a Atenes feia una vida modesta, en una casa poc decorada i quasi sense mobles. És una diferència, i sovint pense que, en això, som més romans que atenesos, o almenys ho volem ser. No sé què hauria dit Heròdot dels romans ja rics i poderosos d'alguns segles més tard, si els hagués visitat. No sé què diria de nosaltres.

“La ciutat, o la comunitat, o la pólis com a espai de la ciutadania, va ser un invent grec, potser el més gran de tots, del qual vivim encara. Per als grecs de la pólis, l'essencial de la vida d'un ciutadà lliure no era el treball ni els diners, ni els bancs ni l'empresa, sinó la vida política: un home es mesurava amb els altres a la plaça, pels debats a les assemblees, per la conversa als banquets”